

VLAAMSE RAAD

ZITTING 1995-1996

9 NOVEMBER 1995

BELEIDSBRIEF

Gelijke kansen in Vlaanderen Gelijke kansen voor vrouwen en minderheden

Beleidsprioriteiten 1995-1999

ingediend
door mevrouw Anne Van Asbroeck,
Vlaams minister van
Brusselse Aangelegenheden en Gelijke Kansenbeleid

Met deze beleidsnota wordt voor de periode 1995-1999 een meer concrete uitwerking gegeven van de basisopties vervat in het regeerprogramma. De nota is de weergave van de beleidsvisie van de functioneel bevoegde minister. Na discussie in het Vlaams Parlement zullen de concrete uitvoeringsmaatregelen ter goedkeuring aan de Vlaamse regering worden voorgelegd.

INHOUDSTAFEL

VOORWOORD	4
I. EEN MINISTER BEVOEGD VOOR GELIJKE KANSEN	5
II. EEN GELIJKE KANSENBELEID VOOR VROUWEN.....	5
II.1. Juridische gelijkheid versus feitelijke ongelijkheid	5
II.2. Feminisering van de armoede	7
II.3. De deelname van vrouwen en meisjes aan onderwijs en opleiding, tewerkstelling, gezondheidsvoorzieningen en media	7
II.3.1. Onderwijs en opleiding	7
II.3.2. Tewerkstelling	8
II.3.3. Vrouwen en gezondheid.....	9
II.3.4. De vrouw in de media.....	10
II.4. De voorbeeldfunctie van de Vlaamse Gemeenschap	10
II.4.1. Verhoging van de zichtbaarheid van vrouwen.....	10
II.4.2. Ongewenst seksueel gedrag op het werk (O.S.G.W.).....	11
III. MINDERHEDEN.....	11
III.1. Migranten	12
III.1.1. De aanpak van discriminatie en racisme.....	13
III.1.2. Begripsomschrijving	13
III.1.3. Beeldvorming	13
III.1.4. Voorbeeldfunctie van de Vlaamse Gemeenschap.....	13
III.1.5. Tewerkstelling	14
III.1.6. Lokale besturen	14
III.2. Lesbische vrouwen en homoseksuele mannen.....	14
III.2.1. Juridische situatie.....	15
III.2.2. Historiek van het middenveld	15
III.2.3. Voorbeeldfunctie van de Vlaamse Gemeenschap.....	16
III.2.4. Lokale besturen	16
III.2.5. Onderwijs	16
III.2.6. Jeugdwerk.....	16
III.2.7. Beeldvorming	17
III.2.8. Communicatie	17
III.3. Personen met een handicap	17
III.3.1. Begripsomschrijving	18
III.3.2. Historiek van het middenveld en juridische situatie	18
III.3.3. Lokale besturen	19
III.3.4. Voorbeeldfunctie van de Vlaamse Gemeenschap.....	19
III.3.5. Toegankelijkheid	20
III.3.6. Mobiliteit en communicatie	20
III.3.7. Technische hulpmiddelen	20
III.3.8. Cultuur	20
IV. BESLUIT	21

VOORWOORD

Onze maatschappelijke orde is gebaseerd op de intrinsieke gelijkheid van ieder individu, zoals dat ingeschreven staat in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en in onze Grondwet. Ongelijke kansen worden vaak niet gezien of niet erkend.

Ze blijven als het ware een blinde vlek voor de samenleving. Het erkennen van achterstelling of van ongelijkheid van kansen, moet dan ook meestal al geprovoceerd worden. Het beginsel dat iedere Belg gelijk is voor de wet heeft er nog steeds niet

voor gezorgd dat vrouwen, migranten, homoseksuelen, personen met een handicap, ... op een gelijke manier aan het maatschappelijke leven kunnen participeren.

Het doel van de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid is het theoretisch credo van gelijkheid te helpen omzetten in praktische werkelijkheid. Gelijkheid van kansen is een dynamische sociale verhouding. Ieder Gelijke Kansenbeleid evolueert met de maatschappelijke orde mee. Het nemen van specifieke beleidsmaatregelen door de overheid dringt zich op.

I. EEN MINISTER BEVOEGD VOOR GELIJKE KANSEN

Het Gelijke Kansenbeleid is nieuw als Vlaamse bevoegdheid. In de verklaring van de Vlaamse regering van 21 juni 1995 wordt gesteld dat een Vlaamse minister de uitdrukkelijke opdracht heeft erop toe te zien dat iedereen gelijke kansen krijgt en dat alle vormen van discriminatie in de Vlaamse samenleving weggewerkt worden. Het Gelijke Kansenbeleid wordt aldus niet alleen verweven met verschillende andere beleidsdomeinen die verband houden met persoonsgebonden materies zoals gezondheidszorg, welzijn en onderwijs. Het strekt zich ook uit tot alle beleidssectoren waarin individuele verhoudingen worden geregeld zoals huisvesting, werkgelegenheid en stedelijk beleid.

In het verleden is het Gelijke Kansenbeleid uitsluitend gedefinieerd geweest in termen van het verwezenlijken van gelijke vrouw-man verhoudingen in de samenleving. Een structureel ingebed Gelijke Kansenbeleid mag zich hier niet toe beperken. Immers, onze democratische samenleving veronderstelt een actieve participatie van alle burgers op alle gebieden van zowel het privé als het openbare leven. Het mogelijk maken en bevorderen van een gelijke deelname aan de maatschappij, gebaseerd op de intrinsieke gelijkheid van ieder individu, is hierbij het uitgangspunt.

Dit wil zeggen dat in Vlaanderen, naast een Gelijke Kansenbeleid voor vrouwen, ook een doelgroepenbeleid gevoerd dient te worden ten aanzien van een aantal bevolkingsgroepen. In dit kader werden bijvoorbeeld naar aanleiding van de Vlaamse werkgelegenheidsconferentie van 17 maart 1993, reeds maatregelen voorgesteld voor migranten en personen met een handicap. De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal zich in haar beleid richten tot minderheden die reeds een begin van zelforganisatie gerealiseerd hebben. Migrant, homoseksuelen en personen met een handicap zijn de prioritaire beoogde doelgroepen. Deze opsomming is zeker niet limitatief. Andere doelgroepen kunnen in aanmerking genomen worden als de behoefte of opportuniteit zich voordoet.

Het Gelijke Kansenbeleid heeft als doel hefbomen aan te reiken die de achterstand wegwerken voortvloeiende uit stereotype en discriminerende opvattingen inzake geslacht, huidskleur, seksuele geaardheid, fysieke en mentale handicaps,... en de toegang tot het maatschappelijke leven bevorderen.

Het Gelijke Kansenbeleid is dus in de eerste plaats een horizontale bevoegdheid. Dit wil zeggen dat naast de eigen initiatieven die in dit kader zullen genomen worden, een Gelijke Kansenbeleid niet kan gerealiseerd worden zonder dat ook acties geïncorporeerd worden in andere Vlaamse beleidsterreinen. Om samen een krachtig gelijke kansenbeleid uit te bouwen zullen verschillende vormen van samenwerking en overleg met de betrokken ministers opgestart worden.

Een inclusief beleid is omwille van het sectoroverschrijdend karakter functioneel niet onder één van

de thans bestaande administraties onder te brengen.

Er is dan ook voor geopteerd een Interdepartementale Commissie Gelijke Kansen samen te stellen, die naast de nu reeds bestaande Interdepartementale Commissie Migranten zal functioneren.

De opdracht van deze commissie zal onder meer bestaan uit het verzamelen van beleidsrelevante kennis over de Gelijke Kansenproblematiek, het aanbrengen van elementen ter ondersteuning van het Gelijke Kansenbeleid, het formuleren van voorstellen over concrete maatregelen en het regelmatig opstellen van vooruitgangsrapporten.

Om deze opdracht te verwezenlijken zal tevens binnen de Vlaamse administratie een beperkte administratieve cel opgericht worden.

II. EEN GELIJKE KANSENBELEID VOOR VROUWEN

II.1. Juridische gelijkheid versus feitelijke ongelijkheid

Een wettelijk verzekerde gelijkheid leidt in de praktijk niet automatisch tot gelijke behandeling en zeker niet tot gelijke kansen. Het grondbeginsel dat iedere Belg gelijk is voor de wet, heeft er nog steeds niet voor gezorgd dat vrouwen op een gelijke manier kunnen participeren aan het maatschappelijke leven. Zowel de Europese Unie als België namen in het verleden een aantal wetgevende initiatieven om ongelijkheden ongedaan te maken of om gelijke participatie te bekomen.

Reeds in 1957 werd de gelijkheid tussen vrouwelijke en mannelijke werknemers als fundamenteel beginsel ingeschreven in artikel 119 – gelijk loon voor gelijk werk – van het Verdrag van Rome. Sindsdien werd dit gelijkheidsbeginsel verder uitgewerkt en gepreciseerd. Vijf richtlijnen hebben de juridische basis gelegd voor een Europees Gelijke Kansenbeleid. Deze richtlijnen behandelen het nader tot elkaar brengen van de wetgevingen van de lidstaten inzake gelijke verloning voor gelijke arbeid voor mannen en vrouwen (75/117/EEC) ; het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding, de promotiekansen en de arbeidsvoorwaarden (76/207/EEC) ; de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van de gelijke behandeling op het gebied van de sociale zekerheid (79/7/EEC) ; de gelijke behandeling van zelfstandig werkende vrouwen en mannen met bescherming van het moederschap (86/613/EEC) ; het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen in de ondernemings- en sectoriële regelingen inzake sociale zekerheid (86/378/EEC). Deze richtlijnen brengen echter niet meteen een fundamentele verandering teweeg in gewoonten en attitudes.

Om een feitelijke gelijkheid tussen vrouwen en mannen te bereiken, werkt de Europese Unie daarom met actieprogramma's. De eerste twee actie-

programma's (1982-1990) legden de nadruk op het bevorderen van de positie van de vrouw op de arbeidsmarkt via wetgevende initiatieven en positieve acties. Het derde actieprogramma (1991-1995) legde het accent op de positie van de vrouw in de samenleving. In het vierde programma (1996-2000) wordt een geïntegreerde aanpak en de verdere uitbouw van de samenwerking tussen alle sociale en economische actoren nagestreefd. Bovendien worden de reeds bestaande netwerken gegroepeerd in een nieuwe structuur, ANIMA genoemd. De Vlaamse minister van Gelijke Kansen zal dit nieuwe actieprogramma intensief opvolgen en begeleiden.

In België zijn de laatste jaren inspanningen geleverd om de fundamentele rechtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen te verminderen. Immers, het gelijkheids- of niet discriminatiebeginsel is een hoeksteen van onze democratische rechtsstaat. De bovenvermelde Europese richtlijn 76/207/EEC die specifiek handelt over de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding, promotiekansen en arbeidsvoorwaarden is in dit kader zeer belangrijk.

België heeft deze richtlijn uitgevoerd in de wet van 4 augustus 1978 tot economische heroriëntering. Deze wet verbiedt elke discriminatie op grond van geslacht (artikel 118). Bovendien wordt gesteld dat de wettelijke bepalingen van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt geen belemmering mogen vormen voor maatregelen die het bevorderen van gelijke kansen tot doel hebben, met name door feitelijke ongelijkheden die de kansen van vrouwen nadelig beïnvloeden op te heffen (artikel 119). Met andere woorden, dit artikel maakt het mogelijk om positieve acties, dit zijn acties die het evenwicht ten voordele van de vrouw herstellen, op te zetten.

De uitvoering van artikel 119 van de wet van 1978 is voorzien in twee K.B.'s houdende maatregelen ter bevordering van gelijke kansen voor mannen en vrouwen in de privé-sector (14 juli 1987) en in de overheidsdiensten (27 februari 1990). Het K.B. van 14 juli 1987 geeft een definitie van positieve acties: "Positieve acties zijn een samenhangend geheel van maatregelen om de feitelijke gelijkheid tussen mannen en vrouwen tot stand te brengen, en dit met betrekking tot alle aspecten van de arbeidsorganisatie. Positieve acties zijn mogelijk op het vlak van de toegang tot het arbeidsproces en tot een zelfstandig beroep, de beroepskeuzevoorlichting, de beroepsopleiding, de voortgezette beroepsopleiding, de bij- en omscholing, de arbeidsvoorwaarden en de promotiekansen". Bovendien heeft dit K.B. ertoe geleid dat positieve acties voor het eerst werden bekeken binnen het sociaal overleg. De sociale partners namen sedert 1989 een gunstige houding ten aanzien van dergelijke acties aan. Hun verbin-tenis, met name de mogelijkheid om positieve acties te financieren door het federaal Tewerkstellingsfonds of door sectoriële fondsen, werd in de interprofessioneel akkoorden alsook in sommige C.A.O.'s zowel op sectorieel als op ondernemingsniveau ingeschreven. In tegenstelling

tot de privésector waar de positieve acties op vrijwillige basis worden gevoerd, legt het K.B. van 27 februari 1990 alle overheidsdiensten de verplichting op om een positief actiebeleid te voeren.

Ook de Vlaamse regering nam reeds een aantal wetgevende initiatieven om expliciete discriminatie tegen te gaan en de gelijkheid tussen mannen en vrouwen te bevorderen. Zo werd op 19 december 1990 door de Vlaamse regering een besluit tot bevordering van gelijke kansen voor mannen en vrouwen in de Vlaamse overheid goedgekeurd. Dit besluit heeft tot doel de gelijke kansen van mannelijke en vrouwelijke ambtenaren in het Vlaams Gewest te bevorderen via een aantal maatregelen. Hiertoe werd in het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap een opdrachthoudster belast met emancipatiezaken aangesteld. Ook werden in de instellingen van openbaar nut die onder de Vlaamse regering ressorteren emancipatie-ambtenaren aangeduid. Zij maken zowel voor het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap als voor de Vlaamse openbare instellingen (V.O.I.'s) jaarlijks positieve actieplannen op. Ten gevolge van een beslissing van de Vlaamse regering van 3 februari 1993 werd de opdrachthoudster ook belast met een doelgroepenbeleid ten aanzien van migranten en personen met een handicap.

Zoals reeds eerder gesteld, regelt de wet van 4 augustus 1978 tot economische heroriëntering onder meer de gelijke behandeling van vrouwen en mannen inzake de arbeidsvoorwaarden, de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding, de promotiekansen en de toegang tot een zelfstandig beroep.

Het besluit van de Vlaamse regering van 7 oktober 1993 betreffende de gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot de beroepskeuze-voorlichting en de beroepsopleiding regelt de toepassing van afdeling 2, hoofdstuk II, van titel V van de wet van 4 augustus 1978 en definieert de begrippen beroepskeuzevoorlichting en beroepsopleiding.

Ook de besluiten van de Vlaamse regering van 27 oktober 1993 inzake de gesubsidieerde contractuelen huldigen het principe van gelijke behandeling, onder meer door de evenredige participatie¹ van de beoogde doelgroepen voorop te stellen.

In dit kader kan ook verwezen worden naar het decreet van 31 maart 1993 houdende vaststelling van het Charter van de Werkzoekende dat voorziet in een expliciete non-discriminatiebepaling. Artikel 5 stelt dat de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding in haar werking geen onderscheid zal maken inzake geslacht, leeftijd, ras, huidskleur, nationaliteit, religie, overtuiging of maatschappelijke afkomst van de werkzoekende.

¹ Het beginsel van de evenredige participatie is terug te vinden in de Canadese Employment Equity Act van 1986. Deze wet streeft gelijkheid na op het gebied van werkgelegenheid voor alle doelgroepen die op dit gebied gediscrimineerd worden.

Niettegenstaande al deze juridische maatregelen wordt de feitelijke situatie van vrouwen nog steeds gekenmerkt door ongelijkheid. Immers, juridische gelijkheid impliceert niet noodzakelijk feitelijke gelijkheid. Positieve acties of gelijke kansenplannen zijn beleidsinstrumenten om de feitelijke ongelijkheden weg te werken. Deze strategie kadert in een globale politiek ter bevordering van de maatschappelijke positie van de vrouw waarbij positieve actie geen einddoel is, doch een middel om gelijke kansen te scheppen.

II.2. Feminisering van de armoede

Kansarmoede wordt vaak gedefinieerd als een “netwerk van achterstellingen”. Dit netwerk strekt zich uit over diverse gebieden zoals onderwijs en opleiding (lage scholingsgraad), huisvesting (slechte woonomstandigheden), gezondheidszorg (lage participatie aan de voorzieningen), politieke en sociale zeggenschap (moeilijke toegang tot sociale en juridische hulpverleningsvormen), socio-culturele participatie (lage deelname aan het socio-cultureel leven).

Het grootste probleem is echter de marginale positie die kansarmen innemen ten aanzien van het productieproces, dat in onze samenleving een centrale plaats inneemt. De uitsluiting van het productieproces heeft niet alleen gevolgen op het inkomen en de bestedingsmogelijkheden. Men wordt van veel meer uitgesloten dan van werk alleen. De achterstellingen op de bovengenoemde aspecten leiden tot een algemeen sociaal isolement waardoor men gescheiden raakt van de rest van de samenleving. De kloof die zo ontstaat is niet meer te overbruggen.

Vrouwen maken een belangrijk deel uit van de groep kansarmen. De grote bestaanonzekerheid van vrouwen en de toename van het aantal vrouwen die aangewezen zijn op het bestaansminimum, wordt verklaard door het feit dat vrouwen meerder van de bovenvermelde achterstandskenmerken cumuleren. Zo is bijvoorbeeld hun positie op de arbeidsmarkt zwakker dan deze van mannen en worden ze meer dan mannen getroffen door de negatieve gevolgen van gezinsontbinding ten gevolge van echtscheiding. Men spreekt dan ook dikwijls van een feminisering of vervrouwelijking van de armoede.

De gezinsontbinding is voor vrouwen de belangrijkste oorzaak om afhankelijk te worden van het OCMW. Bij mannen komt deze oorzaak pas op de tweede plaats, na socio-professionele uitschakeling. Wettelijk, maar vooral feitelijk gescheiden mensen zijn met 58% de grootste groep onder de bestaansminimumtrekkers.

De belangrijkste kenmerken van bestaansminimumtrekkers zijn :

- ➔ 56% van de bestaansminimumtrekkers zijn vrouwen (augustus 1994) ;
- ➔ het overgrote deel van de bijstandtrekkers zijn jonge volwassenen, twee derde van de OCMW-

cliënten heeft een bijstandsdossier voor hun veertigste, één op drie is jonger dan dertig jaar wanneer ze de eerste keer het bestaansminimum vragen ;

- ➔ het onderwijsniveau van de bestaansminimumtrekkers is zeer laag. Uit een onderzoek van het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudien blijkt dat meer dan 60 % alleen lager onderwijs heeft genoten. Voor ruim drie vierde is het hoogst gehaalde diploma lager middelbaar onderwijs. Bij vrouwen ligt de scholingsgraad zeer laag : 70% ging niet verder dan het lager onderwijs.

Een beleid dat armoede wil bestrijden, moet zich in eerste instantie richten naar de oorzaken van armoede. Dit vergt een integrale en gecoördineerde aanpak op alle beleidsterreinen. Dergelijk inclusief beleid veronderstelt een gestructureerde samenwerking zodat er naast een preventief beleid ook curatief kan ingegrepen worden daar waar de nood het grootst is.

In Vlaanderen werd reeds in 1991 de Vlaamse Intersectoriële Commissie Armoedebestrijding (V.I.C.A.) opgericht. Het V.I.C.A. heeft als opdracht samenhangende beleidsvoorstellen op het gebied van armoedeveroorkoming en -bestrijding te formuleren.

De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal bij het vervullen van haar horizontale opdracht systematisch nagaan op welke manier ook kansarme vrouwen hierin maximaal kunnen participeren. De prioritaire beleidsterreinen zijn hierbij onderwijs en opleiding, tewerkstelling en gezondheid.

II.3. De deelname van vrouwen en meisjes aan onderwijs en opleiding, tewerkstelling , gezondheidsvoorzieningen en media

II.3.1. Onderwijs en opleiding

Niettegenstaande alle scholen en studierichtingen in principe open staan voor zowel meisjes als jongens, stelt men vast dat de studiekeuze sterk gebonden is aan het geslacht van de leerling. Meisjes kiezen in het algemeen veeleer studierichtingen die aansluiten bij de uitvoerende en zorgende rol die in onze maatschappij traditioneel aan vrouwen wordt toebedeeld. Jongens zijn vaker terug te vinden in de exacte en technische studierichtingen. Ook in het hoger onderwijs blijkt dit het geval te zijn.

Om hieraan tegemoet te komen werd in 1992 in Vlaanderen een pilootproject ‘Diversificatie van de studiekeuze van meisjes in het technisch en beroepssecundair onderwijs’ gestart met als doel de kansen van meisjes op de arbeidsmarkt te vergroten door hen te stimuleren om te kiezen voor industrieel-technische richtingen. Het project heeft drie prioriteiten : het bevorderen van een roldoorbrekende studie- en beroepskeuze van meisjes én jongens (jongens kiezen immers even traditioneel als meisjes), het begeleiden van meisjes in nijverheidstechnische richtingen, het bevorderen van de doorstroming van meisjes uit deze richtingen naar hoger onderwijs en tewerkstelling. De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal onderzoe-

ken op welke manier deze methodiek kan verspreid worden en eventueel overgenomen worden door initiatieven als de beroepen-info-beurzen waarin de drie grote opleidingsactoren (onderwijs, VDAB en VIZO) samenwerken met diverse beroepssectoren en -organisaties. Het is hierbij zeer belangrijk dat zowel de ouders als de jongeren voldoende geïnformeerd en bewust gemaakt worden van de mogelijkheden en het belang van degelijk onderwijs.

In het onderwijsbeleid werden recent een aantal beslissingen genomen die voor meisjes van direct belang zijn. Zo kregen de equipes van het medisch schooltoezicht door een besluit van de Vlaamse regering van 13 juni 1990 de opdracht voor jongeren, ouders en schoolpersoneel, informatie te verspreken in verband met relatiebekwaamheid en seksualiteitsbeleving bij jongeren alsook medewerking te verlenen aan vormingsprogramma's. Er werden ook centrale eindtermen vastgelegd zodat de overheid meer kwaliteit kan waarborgen naar gelijkheid van eindprestaties.

Deze acties zijn belangrijke stappen in het garanderen van gelijke opvoedingskansen voor iedereen. In dit kader moet ook aan de onderwijscultuur, die meestal een bevestiging is van de bestaande maatschappelijke verhoudingen, gewerkt worden. De doorbreking van de traditionele rollenpatronen en seksspecifieke waarden en normen is voor een Gelijke Kansenbeleid immers van essentieel belang. Uit onderzoek blijkt dat aanpassing in functie van de veranderde maatschappij van leerinhouden en lesmateriaal enerzijds en de interactie tussen leerkrachten en leerlingen anderzijds noodzakelijk is. De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal in dit verband een stimuleringsbeleid voeren.

De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal ook, in overleg met de minister van Onderwijs, bijzondere aandacht richten naar migrantenmeisjes. Immers, de aanwezigheid van migrantenmeisjes in het algemeen secundair onderwijs is zeer gering. Niettegenstaande zij over het algemeen betere studieresultaten halen dan jongens komen zij nog steeds overwegend in het beroepssecundair onderwijs terecht. Ze worden vaak te weinig gestimuleerd om door te stromen naar technische richtingen of naar hoger onderwijs. Een gevolg hiervan is dat migrantenmeisjes moeilijkheden ondervinden om in te treden op de arbeidsmarkt.

Dit probleem werd tijdens de vorige legislatuur reeds aan de kaak gesteld door de minister van Onderwijs die een alternerende opleiding tot kleuterleidster voor migrantenmeisjes startte. De opleiding duurt vijf jaar, gedurende welke periode deze jonge vrouwen halftijds studeren en halftijds werken in een kleuterschool. Samen met de minister van Onderwijs zal de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid dit initiatief uitbreiden naar andere beroepen. Hierbij is het tevens de bedoeling, gezien het alternerende opleidingen betreffen, samen te werken met werkgevers uit de betreffende sectoren.

II.3.2. Tewerkstelling

Vrouwen nemen de laatste decennia steeds meer deel aan het bezoldigde arbeidsproces. Niettegenstaande de activiteitsgraden van vrouwen en mannen naar elkaar toe groeien, blijven er aanzienlijke verschillen bestaan in zowel de aard als de omvang van de tewerkstelling van vrouwen en mannen. Segregatie, een inkomen dat ten opzichte van mannelijke collega's gemiddeld 1/3 lager ligt, deeltijdse en atypische arbeidsverhoudingen en discontinuïteit in de beroepsloopbaan zijn typische kenmerken van de tewerkstelling van vrouwen.

De grote concentratie van vrouwen in een beperkt aantal beroepen en sectoren heeft bovendien een duidelijke invloed op de loonschalen voor functies die hoofdzakelijk door vrouwen worden uitgeoefend. De concentratie van vrouwen beperkt zich niet alleen tot een aantal bedrijfstakken (horizontale segregatie) maar doet zich ook voor op het niveau van de beroepen (verticale segregatie).

Deeltijds werken is voor vrouwen, gezien zij meer dan mannen problemen ondervinden om de arbeids- en gezinstaken met elkaar te combineren, vaak een noodzaak. Deeltijds werken is dikwijls gebonden aan die leeftijdsfasen waarin de vrouw de zorg van de kinderen op zich neemt.

Deeltijds werken betekent vaak ook atypische arbeid met name werken met oproepcontracten of in variabele uurschema's. Dit maakt dat het kader waarbinnen het deeltijds werken zich situeert vaak minder gunstig is.

De hoge deeltijdse tewerkstellingsgraad bij vrouwen is ten dele het resultaat van het in de jaren '80 gevoerde aanmoedigingsbeleid dat de combinatie van onvrijwillige² deeltijdse arbeid met een deeltijdse uitkering mogelijk maakte. Het spreekt vanzelf dat de geleidelijke afschaffing vanaf 1993 van de aanvullende werkloosheidsuitkering voor onvrijwillig deeltijds werkenden, de vrouwen het hardst getroffen heeft.

² De term onvrijwillige deeltijdse arbeid staat voor het aanvaarden van een deeltijdse baan om aan de werkloosheid te ontsnappen.

Vrouwen worden ook vaker dan mannen het slachtoffer van een teruglopende werkgelegenheid. In 1994 waren er in Vlaanderen gemiddeld 269.573 niet werkende werkzoekenden ingeschreven bij de VDAB. 59,7 % van deze werkzoekenden is vrouw. De werkloosheidsgraad³ was in december 1994 19,92% voor vrouwen t.o.v. 9,35 % voor mannen. Van de vrouwelijke niet werkenden werkzoekenden is 55 % langdurig werkzoekend. De langdurige werkloosheid, zoals die gepresenteerd wordt in de statistieken, is ten gevolge van de in 1991 gewijzigde werkloosheidsreglementering, waardoor al wie langer werkloos is dan de gemiddelde regionale werkloosheidsduur geschorst kan worden, teruggegaan. Opnieuw zijn het vooral vrouwen die de afgelopen jaren door deze schorsingsmaatregel getroffen werden.

Om de rechten en de kansen van de vrouwen uit te bouwen dient het arbeidsmarktbeleid gecombineerd te worden met een sociaal beleid dat aan de rol van de vrouwen in de samenleving en aan hun behoeften beantwoordt. De strategische doelstelling moet erin bestaan van gelijke rechten naar gelijke behandeling op de arbeidsmarkt te evolueren via gelijke kansen in de samenleving en daarbij beter gebruik te maken van de ervaring en de vaardigheden van de vrouwen ten voordele van de samenleving als geheel.

Om de positie van de vrouw op de arbeidsmarkt te verbeteren werkte de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (V.D.A.B.) reeds in 1991 een actieplan uit. In het Protocol van de eerste Vlaamse werkgelegenheidsconferentie van 17 maart 1993 werd uitdrukkelijk gesteld dat categoriale maatregelen voor de doelgroep vrouwen genomen moesten worden. In het licht van het komende Vlaams Werkgelegenheids-overleg is het belangrijk de vooropgestelde maatregelen te evalueren en eventueel te verfijnen of bij te sturen. De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal bij deze onderhandelingen alsook in de opvolging van de nieuwe acties een belangrijke rol spelen. Hiertoe zal de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid met de voogdijminister van de V.D.A.B. een protocol afsluiten met betrekking tot de uitvoering van deze maatregelen alsook de opvolging van het actieplan ter verbetering van de positie van de vrouw op de arbeidsmarkt. Ook projecten die bijvoorbeeld ingediend worden bij het Europees Sociaal Fonds (E.S.F.) en het federale Impulsfonds voor Migranten en speciale aandacht besteden aan de gelijke kansen problematiek zullen opgevolgd worden.

De positie van de vrouw op de arbeidsmarkt wordt beïnvloed door veelvoudige factoren. Zo kunnen de studiekeuze, het studieniveau, het gebrek aan arbeidservaring, de beperktere beschikbaarheid van vrouwen en het verbod op nachtarbeid de toegang tot de arbeidsmarkt bemoeilijken.

Naast deze objectieve criteria zijn er ook subjectieve factoren die een volledige participatie van vrouwen bemoeilijken. Het betreft hier meestal maatschappelijk ingebedde vooroordelen en stereotiepe denken ten aanzien van vrouwen.

Belemmerende factoren die zowel een objectieve als een subjectieve aard hebben zijn kinderopvang en mobiliteit.

Het tekort aan kinderopvang is en blijft een probleem waar veel buitenshuis werkende ouders mee geconfronteerd worden. Gezien het nog steeds zo is dat vrouwen vaker dan mannen instaan voor de zorg van de kinderen is het voornamelijk een probleem voor buitenshuiswerkende moeders. Gezien andere ministers de bevoegdheid hebben over zowel het financiële als het beleidsmatige instrumentarium is voor het Gelijke Kansenbeleid in dit kader een eerder activerende en vragende rol weggelegd.

De beschikbaarheid van vrouwen op de arbeidsmarkt wordt beperkt door het feit dat vrouwen over het algemeen minder mobiel zijn dan mannen. Als er één wagen is, wordt deze meestal gebruikt door de mannelijke partner, waardoor de vrouw meer beroep moet doen op het openbaar vervoer. Niet alleen vele bedrijven, maar ook bijvoorbeeld beroepsopleidingscentra en kinderopvangvoorzieningen, bevinden zich buiten de stadskern. Ze zijn daarom dikwijls moeilijk en soms ook niet bereikbaar met bus, trein metro of tram. Het is daarom vanuit het Gelijke Kansenbeleid belangrijk om erop toe te zien dat deze problemen aan bod komen in het beleid van de minister bevoegd voor verkeer.

II.3.3. Vrouwen en gezondheid

De ongelijke gezondheidssituatie van mensen is vaak te wijten aan verschillen van sociale, economische en culturele aard. Het gezondheidsbevorderend beleid kan aanzien worden als een onderdeel van een sociaal beleid, een Gelijke Kansenbeleid. Immers, gezondheid is niet alleen een fundamenteel menselijk recht, het is ook belangrijk voor de sociale, economische en culturele ontwikkeling van het individu.

Voor de realisatie van een aangepast preventief gezondheidsbeleid in Vlaanderen ten aanzien van risicogroepen en specifieke doelgroepen is het essentieel van belang dat de overheid beschikt over een degelijk registratiesysteem. Het huidige registratiesysteem is, zowel op federaal als op Vlaams niveau, goed uitgebouwd. Toch blijken de beschikbare gegevens nog onvoldoende gecoördineerd en geactualiseerd wat de kwaliteit van het beleid ondergraaft. Het is dan ook belangrijk dat de bestaande registratiesystemen geïnventariseerd worden en dat de kwaliteit en volledigheid van de gegevens alsook de wettelijke context, zowel op federaal als op Vlaamse niveau, wordt nagegaan.

Het is de taak van de Vlaamse minister van Gelijke Kansen erop toe te zien dat bij de registratie van de gegevens ook telkens het onderscheid wordt

³ Het aantal uitkeringsgerechtigde volledig werklozen, als werkzoekenden ingeschreven op het einde van de maand in % van het aantal tegen werkloosheid verzekerden (berekening o.b.v. RIZIV-gegevens).

gemaakt naar specifieke gegevens die ongelijkheden aan het licht kunnen brengen, bijvoorbeeld geslacht.

In het gezondheidsbeleid dient bijzondere aandacht besteed worden aan de migrantenvrouw die zich enerzijds door haar vrouw zijn, anderzijds door haar afkomst, in een dubbele achterstandpositie bevindt. Uit onderzoek blijkt dat een aantal gezondheidsproblemen en gezondheidsrisico's duidelijker en frequenter voorkomen bij migranten.

Bovendien hebben zij te kampen met een aantal specifieke problemen inzake de toegang tot de gezondheidszorg. Uitgesproken taal- en cultuurbarrières en de beperkte mondigheid van de patienten zijn enkele voorbeelden die de kwetsbaarheid van migrantenvrouwen verhogen.

De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal wetenschappelijk onderzoek stimuleren van de factoren van maatschappelijke ongelijkheid. Zij er zal tevens op toezien dat het bieden van gelijke kansen aan alle bevolkingsgroepen als essentieel criterium wordt opgenomen in de erkennings- en betoelagingsvoorwaarden van gezondheidsvoorzieningen. Er zal in dit kader ook aansluiting gezocht worden bij het project "interculturele bemiddelaar in de gezondheidszorg" dat gecoördineerd wordt door het Vlaams Centrum Integratie Migrant (V.C.I.M.).

II.3.4. De vrouw in de media

Niettegenstaande de rol en de positie van de vrouw in de maatschappij de laatste jaren heel wat veranderingen heeft ondergaan, worden vrouwen en mannen nog steeds op een overwegend stereotype manier voorgesteld in de media en de reclame. Gezien de ruime draagwijdte van media en reclame kunnen zij een enorme impact hebben op de socialisering en controle van de beeldvorming. Het is daarom van het grootste belang dat vrouwen en mannen op een gelijke manier worden voorgesteld en afgebeeld.

Beeldvorming veranderen is een ingrijpend en moeizaam proces. Beeldvorming staat in rechtstreeks verband met attitudes en verwijst naar een gesynthetiseerd beeld over hoe vrouwen zijn. De door de Vlaamse regering op 20 september 1995 goedgekeurde code voor reclame en sponsoring op radio en televisie welke onder meer een hoofdstuk bevat betreffende de eerbied voor menselijke waardigheid en bescherming van het privé-leven, zal door de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid aangevuld worden met een passage inzake de beeldvorming van vrouwen.

II.4. De voorbeeldfunctie van de Vlaamse Gemeenschap

Uit het recentste "Algemeen Vooruitgangsrapport inzake Emancipatie" dat de situatie van de vrouwelijke ambtenaren van het ministerie van de

Vlaamse Gemeenschap evalueert blijkt dat 36% van de Vlaamse ambtenaren vrouw is. De ondervertegenwoordiging van vrouwelijke ambtenaren is vooral merkbaar in het midden- en topkader. Vooral het departement Leefmilieu en Infrastructuur scoort ondermaats. Naast de analytische rapportering worden tevens de acties die naar vrouwen worden ondernomen uiteengezet. De belangrijkste actieterreinen zijn vorming, kinderopvang, informatie en sensibilisering.

De ondervertegenwoordiging van vrouwelijke ambtenaren in het midden- en topkader van de Vlaamse Gemeenschap heeft als logisch gevolg dat vrouwen ook weinig vertegenwoordigd zijn in de directieraden, het college van afdelingshoofden en het college van secretarissen-generaal. Immers, vrouwen laten participeren aan het beleid is niet alleen belangrijk vanuit democratisch oogpunt, het is tevens een manier om de deskundigheid van vrouwen alsook de vrouwelijke ambtenaren zelf meer zichtbaar te maken. Het is dan ook belangrijk dat acties ondernomen worden om de deelname van vrouwen aan de besluit- en beleidsvorming te verbeteren.

De uitspraak van het Europees Hof van Justitie van 17 oktober 1995 maakt het onmogelijk positieve discriminatiemaatregelen uit te vaardigen. Er werd gesteld dat het wettelijk vastleggen dat vrouwen, bij diensten waar ze niet de helft van het personeel uitmaken, bij gelijke kwalificatie automatisch voorrang krijgen op mannen, in strijd is met de Europese richtlijn van 1976 over de gelijke behandeling van mannen en vrouwen. Deze uitspraak heeft voor ons geen directe gevolgen gezien ons land nooit positieve discriminatiemaatregelen heeft uitgevaardigd.

Positieve discriminatie is enkel te verdedigen is indien het een structurele achterstelling remediëert. Bovendien zijn zulke maatregelen altijd tijdelijk : ze dienen te vervallen wanneer vrouwen een gelijke uitgangspositie verwerven. De aangevoerde manier gelijke kansen voor vrouwen -en andere doelgroepen- te waarborgen is via positieve actie. In het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en de Vlaamse Openbare Instellingen wil de Vlaams minister van Gelijke Kansenbeleid vrouwen stimuleren om hun loopbaan (bewust) te plannen.

De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid rekent het tot haar taak om telkens wanneer de Vlaamse overheid delegaties samenstelt, erover te waken dat, ook vrouwelijke kandidaten hiervan deel uit maken.

II.4.1. Verhoging van de zichtbaarheid van vrouwen

Ook de vervrouwelijking van beroepsbenamingen kan bijdragen tot een verhoogde zichtbaarheid van vrouwen. Immers, taal en taalgebruik weerspiegelen en definiëren de maatschappelijke en sociale verhoudingen en hebben een invloed op onze denkprocessen en onze waarneming.

Door vrouwen niet expliciet te benoemen of door altijd mannelijke verwijswaarden te gebruiken voor woorden die op beide geslachten kunnen slaan, verdwijnen vrouwen vaak uit het gezichtsveld. Taal kan ook, naargelang het over vrouwen of mannen gaat, een duidelijk andere inhoud hebben. Deze vormen van taalseksisme dragen bij tot stereotype opvattingen en gedrag. Het is dan ook belangrijk dat, als één van de vele stappen die moet gezet worden naar gelijke kansen, acties hieromtrent ondernomen worden.

In de Vlaamse Raad werd tijdens de vorige legislatuur een voorstel van decreet ingediend over de vervrouwelijking van de namen van beroep, ambt, graad of titel. Een dergelijk decreet werd voor de Franstalige gemeenschap reeds op 21 juni 1993 goedgekeurd.

De minister van Ambtenarenzaken heeft de Vlaamse Overlegcommissie Vrouwen (V.O.V.) vorig jaar een advies gevraagd over de feminisering van beroepsbenamingen. Bij de adviesvraag was een lijst van vrouwelijke en een lijst van mannelijke beroepsnamen gevoegd. Het V.O.V.-advies wordt in grote mate bijgetreden door de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid. Het is een genuanceerde visie die de onmiddellijke impact van het gebruik van vervrouwelijkte beroepsnamen relateert. De feminisering van beroepsnamen moet gezien worden in een groter geheel van maatregelen die genomen worden in het kader van het Gelijke Kansenbeleid.

De sociale argumenten i.v.m. taalfeminisering mogen echter niet losgezien worden van de taalkundige problemen. Daarom zullen de minister van Ambtenarenzaken, de minister van Cultuur en de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid, nagaan hoe aan de Taalunie de vraag kan gesteld worden om een advies te geven over de feminisering van de beroepsnamen.

Ook de federale minister belast met het Gelijke Kansenbeleid voor mannen en vrouwen ondersteunt dit initiatief.

In het kader van de verhoging van de zichtbaarheid van vrouwen zal de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid ook het gebruik van de voornaam stimuleren.

II.4.2. Ongewenst Seksueel Gedrag op het Werk (O.S.G.W.)

Uit onderzoek blijkt dat in Vlaanderen één vrouw op drie en één man op tien ooit seksueel werd lastiggevallen op het werk. Voor het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap zijn er geen cijfergegevens betreffende ongewenst seksueel gedrag op het werk beschikbaar. Wel werd in het ambtenarenstatuut ingeschreven dat ongewenst seksueel gedrag op het werk verboden is. Ongewenst seksueel gedrag op het werk wordt gedefinieerd als elke vorm van verbaal of niet-verbaal of lichamelijk gedrag van seksuele aard, waarvan diegene die zich er schuldig aan maakt weet of zou moeten weten

dat het inbreuk maakt op de waardigheid van mannen en vrouwen op het werk.

Omwille van het tekort aan ervaring met deze materie werd door de Vlaamse regering een commissie O.S.G.W. opgericht.

De commissie is samengesteld uit ambtenaren, externe deskundigen, een vertegenwoordigster van de minister van Ambtenarenzaken en een vertegenwoordigster van de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid.

De opdracht van de commissie is richtlijnen in verband met de aanpak van ongewenste intimiteiten en seksuele intimidatie op het werk op te stellen. De aanpak van ongewenst seksueel gedrag op het werk moet er dan ook in de eerste plaats op gericht zijn het gedrag op te laten houden.

De minister van Ambtenarenzaken en de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zullen samen een pilootproject starten waarbij de Vlaamse ambtenaren gedurende 6 maanden de mogelijkheid geboden worden om bij klachten rond ongewenst seksueel gedrag op het werk contact op te nemen met een vertrouwenspersoon. Deze externe deskundige staat in voor de emotionele opvang, geeft het slachtoffer advies over de aanpak van de problemen en kan (op vraag van het slachtoffer) contact opnemen met de collega met wie de problemen zich voordoen. De werking van de externe vertrouwenspersoon wordt na de vooropgestelde termijn geëvalueerd. Deze evaluatie zal toelaten een schets te maken van de situatie in de Vlaamse Gemeenschap.

De opdracht van de vertrouwenspersoon moet ook een rapportering inhouden bijvoorbeeld inzake het aantal oproepen, de problemen bij verdere begeleiding, de analyse van de tuchtprocedure zoals nu in het ambtenarenstatuut geformuleerd ... Deze rapportering en analyse kunnen leiden tot relevante beleidsadviezen.

III. MINDERHEDEN

Inleiding

Voorlopig richt de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zich tot drie minderheidsgroepen :

- ➡ migranten en allochtonen,
- ➡ homo's en lesbiennes,
- ➡ personen met een handicap.

Deze afbakening is niet limitatief : andere doelgroepen kunnen later in aanmerking genomen worden. De afbakening mag zeker ook niet te rigide geïnterpreteerd worden want menselijke situaties zijn complex en men kan zeker niemand de instrumenten voor emancipatie in handen geven door hem of haar te stigmatiseren als minderheid. Niemand is ooit alleen maar gehandicapt, of alleen maar allochtoon of homoseksueel. Wel kan zo'n kenmerk een levenssituatie op fundamentele wijze sturen.

Men kan deel uitmaken van meer dan één doelgroep. En alvast meer dan de helft van iedere minderheidsdoelgroep bestaat uit vrouwen. Zo zou het meest afgebakend vrouwelijke, met name vrouwelijke homoseksualiteit wellicht beter in het eerste deel van deze nota besproken worden ; zelfbeschikingsrecht inzake seksualiteit hoort immers onverkort bij alle andere vrouwenrechten. Maar lesbische seksualiteit hoort ook bij homoseksuele rechten in het algemeen en een categoriale aanpak van homoseksualiteit dringt zich, voorlopig óók nog in de vrouwenbeweging, op.

Hoe artificieel zo'n indelingen ook zijn, zonder wordt het moeilijk. Maar onvermijdelijk zal er in de loop der komende jaren een denken ontstaan dat deze indelingen overstijgt. Een voorbeeld hiervan is de aanpak van de migrantenvrouwen. Zijn zij in de eerste plaats vrouw of migrant ? Stimuleert hun emancipatie als migrant hun emancipatie als vrouw ? Geldt hun emancipatie als vrouw zowel ten opzichte van de maatschappij in haar geheel, als ten opzichte van hun in-groep ? Wij hebben er in deze nota voor geopteerd om de acties voor migrantenvrouwen onder te brengen in deel één omdat het ons niet aangewezen lijkt migrantenvrouwen te isoleren van de 'algemene' vrouwenstrijd.

Het Gelijke Kansenbeleid zal zich rond de volgende prioritaire thema's vormen :

- ➔ toegankelijkheid van (aangepaste) werkgelegenheid,
- ➔ toegankelijkheid van de dienstensector en overheidsstructuren,
- ➔ zichtbaarheid, bekendmaking, beeldvorming en respect,
- ➔ (onderlinge) communicatie.

III. 1. Migranten

Op 22 maart 1988 besliste de Vlaamse Regering op initiatief van de toenmalige minister van Welzijn, Jan Lenssens, een globaal beleid te beginnen voeren voor de integratie van migranten. De uitgangspunten hiervan werden verder uitgewerkt in de beleidsnota van minister Wivina Demeester-Demeyer van 21 juni 1993. In uitvoering hiervan werd de Interdepartementale Commissie Migranten (I.C.M.) in de schoot van de overheid opgericht.

Gaandeweg werden in het Vlaams migrantenbeleid twee sporen zichtbaar :

1. een spoor dat gericht is op het wegwerken van de maatschappelijke achterstand waar migranten mee te kampen hebben en
2. een spoor dat gericht is op een betere participatie en emancipatie van migranten.

Het doel van het eerste spoor is de positie van migranten te verbeteren in het onderwijs, op de arbeidsmarkt, op de huisvestingsmarkt en op tal van andere terreinen. Hier gaat het om het welzijn

van migranten vanuit een zorgbenadering. De zorg om het welzijn van migranten is de bevoegdheid van de minister van Cultuur, Gezin en Welzijn. Hij treedt op als coördinerend minister voor het migrantenbeleid.

Het doel van het andere spoor is migrantengemeenschappen ertoe aan te zetten zich cultureel en sociaal meer te ontplooien. Hier is een aanzet toe gegeven met het decreet van 19 april 1995, dat een subsidieëring voor 'zelforganisaties' van migranten (als verenigingen voor volksontwikkelingswerk) mogelijk maakt. Er zal voor gewaakt moeten worden hier niet in de zorgbenadering te vervallen. Het is aan de migranten om een dialoog met de samenleving aan te gaan.

In de komende legislatuur zouden de volgende doelstellingen moeten kunnen gerealiseerd worden :

- ➔ het verstevigen van het maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak voor het voeren van een migrantenbeleid,
- ➔ het wegwerken van de achterstandsposities van de migranten,
- ➔ het verhogen van de emancipatie en participatie van migranten.

De derde van deze doelstellingen, het verhogen van emancipatie en participatie omschrijft de I.C.M. als het zelfbewustzijn bij migranten omtrent hun plaats in de samenleving stimuleren en het aanreiken van kanalen via dewelke migranten effectief kunnen deelnemen aan de beïnvloeding van maatschappelijke structuren en inspraak kunnen krijgen in de voorbereiding en uitvoering van het beleid.

Dit komt, zij het met andere woorden, overeen met de definitie van 'gelijke kansen' in deze nota. Het migrantenbeleid is, aldus de I.C.M. ruimer dan het nieuwe Vlaamse Gelijke Kansenbeleid.

De eerste van deze doelstellingen, het verstevigen van het maatschappelijke en bestuurlijk draagvlak voor het voeren van een migrantenbeleid, zal de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid vooral ondersteunen met haar initiatieven voor de lokale besturen.

Daar waar de coördinerende minister voor het migrantenbeleid verantwoordelijk is voor het categoriaal werk (o.a. de integratiecentra), zal de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid bijdragen tot het ontmaskeren van discriminatie en het wegwerken van structurele achterstellingsmechanismen. Zij zal sociale mobiliteit van migranten proberen te bevorderen en sociale voorbeeldfuncties stellen.

De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal zitting hebben in de Interdepartementale Commissie Migranten, zowel als in de Interministeriële Conferentie voor het Migrantenbeleid.

III. 1.1. De aanpak van discriminatie en racisme

Een belangrijke voorwaarde voor migranten om zich ten volle te kunnen ontplooiën, is het indammen van discriminatie en racisme. Want racisme en discriminatie leiden tot structurele achterstelling, waar geen persoonlijk initiatief tegen opgewassen is.

Migrantten moeten hun verantwoordelijkheden nemen. Dat is de eerste voorwaarde om geëmancipeerd te raken. Hiervoor zijn de zogenaamde 'zelf-organisaties' heel belangrijk. Zij vormen het individu om beter in dialoog te treden met de maatschappij. Dat migrantenkinderen bijvoorbeeld gemakkelijk in het beroepsonderwijs terechtkomen, is de verantwoordelijkheid van de ouders. Maar niet alleen van hen. Als P.M.S.-centra bijvoorbeeld, door de manier waarop er informatie verstrekt wordt, migrantenkinderen willens nillens in de richting van beroepsonderwijs leiden, dan is dat (impliciete) discriminatie. In de mate dat deze achterstelling, een mechanisme wordt, moet zij ook structureel aangepakt worden. Dat is de taak van de overheid.

Zij doet dit in de eerste plaats door ervoor te zorgen dat minderheidsgroepen in gelijke mate gebruik kunnen maken van het publieke en private aanbod. Maar gelijke toegang tot diensten op zich, volstaat niet. Migrantten kunnen ook andere behoeften of noden hebben dan de autochtone bevolking. Het globale aanbod van diensten dient derhalve aangepast te worden aan de multiculturele samenleving.

III. 1.2. Begripsomschrijving

De 'doelgroep migranten' is niet éénvormig. Spanjaarden, Polen en Marokkanen, om maar enkele 'soorten' van migrantten te noemen, hebben allemaal hun eigen achtergronden, eigenheden en, afhankelijk daarvan, hun eigen moeilijkheden in de samenleving.

Er moet nagegaan worden hoe migrantten in de toekomst nauwkeuriger omschreven kunnen worden met als doel beter gerichte acties. Steeds meer 'vreemdelingen' verwerven immers de Belgische nationaliteit. Hun specifieke achtergronden zijn door hun nationaliteit niet langer te traceren, terwijl die achtergronden wellicht belangrijk zijn om hun situaties te analyseren en beleidsacties te ontwikkelen. Helpt de notie 'origine' het beleidsinstrumentarium te verfijnen (inzake onderwijs, tewerkstelling, gezondheidsbeleid, enzovoort) of werkt enkel stigmatisering in de hand? Om deze vraag zinvol te beantwoorden, is onderzoek en overleg nodig, niet alleen binnen de overheid maar vooral met de betrokkenen zelf. Om voeling te blijven houden met wat er in verschillende migrantengemeenschappen leeft, zal de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid een informatieronde in Vlaanderen organiseren.

III. 1.3. Beeldvorming

Zoals ook het geval is voor de andere doelgroepen, komen migrantten veelal op een stereotype manier aan bod in de media. Zij worden vooral getoond in nieuwsuitzendingen, documentaires en praatprogramma's. Ook als de manier van voorstellen in dergelijke programma's niet negatief is, maar objectief, dan nog zijn ze te zien als 'geval', als 'probleem', als 'groep'. Zelden worden ze getoond als individu, zelden als maatschappelijk actieve persoon. Harde gegevens zijn hierover echter nauwelijks voorhanden.

In aansluiting met het globale 'beeldvormingsproject' van de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid, zal ook voor deze doelgroep een onderzoek naar haar aanwezigheid in Vlaamse televisieproducties gevoerd worden. Hier worden geen speciale programma's voor de doelgroep of actualiteitsrubrieken mee bedoeld, maar kwissen, zoals e.d.m..

Aan de hand van het feitenmateriaal dat het onderzoek oplevert, zullen zelforganisaties van migrantten gestimuleerd worden om sensibiliserende acties te voeren. Het doelpubliek van deze acties zijn de mediamakers zelf: scenarioschrijvers, productiehuisen en castingbureaus. Deze sector zal aldus niet benaderd worden door de overheid, maar door de betrokken doelgroepen.

III. 1.4. De voorbeeldfunctie van de Vlaamse Gemeenschap

De Vlaamse Gemeenschap treedt op als werkgever in de eigen administratie en in Vlaamse Openbare Instellingen.

Door een beslissing van de Vlaamse regering van 3 februari 1993, wordt de opdrachthoudster voor emancipatiezaken, behalve met een gelijke kansenbeleid vrouwen-mannen, ook belast met een doelgroepenbeleid voor allochtonen en gehandicapten. Voor deze groepen wordt van dan af een apart vooruitgangsrapport opgesteld.

De acties die in het 'migrantten-actieplan' voorgesteld worden, betreffen enerzijds de verfijning van het cijfermateriaal en anderzijds informatiecampagnes, voorbereiding van een aanwervingsplan en de begeleiding van pas aangeworven mensen van buitenlandse origine.

Het nieuwe ambtenarenstatuut van 24 november 1993 heeft voor onderdanen van de Europese Unie de Belgische nationaliteitsvereiste als aanwervingsvoorwaarde geschrapt, behalve voor ambten die een deelname aan het openbaar gezag inhouden of die werkzaamheden omvatten ter bescherming van de algemene belangen van de Vlaamse Gemeenschap. Deze maatregel stelt het Vlaamse ambtenarenapparaat open voor E.U.-onderdanen, zowel wat statutaire als contractuele betrekkingen betreft. Voor mensen van landen buiten de Europese Unie, brengt dit voor statutaire betrekkingen echter geen verandering teweeg.

Voor migranten met de Belgische nationaliteit, is er natuurlijk geen enkele wettelijke restrictie om bij de Vlaamse overheid te gaan werken. Maar de drempel om te solliciteren kan hoog zijn. De situatie kan ook verschillen van dienst tot dienst.

Er moet nagaan worden welke sensibiliseringsacties kunnen gevoerd worden. Een factor die solliciteren bij de overheid voor de ene groep migranten hoogdrempelig maakt (taal bijvoorbeeld), vormt voor een andere deelgroep niet noodzakelijkerwijs (nog) een probleem. Een gevarieerde aanpak zal wellicht het beste resultaat opleveren.

III. 1.5. Tewerkstelling

Ook de V.D.A.B. voert, voor werkzoekenden, een doelgroepenbeleid. Om dat doelgroepenbeleid structureel in de werking van de V.D.A.B. in te bedden, werd in de schoot van elk subregionaal tewerkstellingscomité (S.T.C.) een permanente werkgroep 'risicogroepen' opgericht. In deze werkgroepen is zowel een vertegenwoordiger van het Vlaams Centrum voor de Integratie van Migrant, als een vertegenwoordiger van de sector van de professionele integratie van personen met een handicap opgenomen.

In die subregionale tewerkstellingscomité's, waar een aanzienlijke populatie migranten en allochtonen deel uitmaakt van de werkzoekenden, werden er speciaal voor deze doelgroep begeleiders aangesteld. In 1994 waren zulke begeleiders actief in Antwerpen, Gent, Hasselt, Mechelen, Sint-Niklaas en Vilvoorde.

Er waren in 1994 in Vlaanderen 23.657 niet werkende werkzoekenden ingeschreven met een andere dan de Belgische nationaliteit. In tegenstelling tot de situatie bij de Belgische bevolking, waar de vrouwen de meerderheid van de werkzoekende uitmaken, bedraagt bij niet-Europese migranten en allochtonen, het aandeel van de vrouwen 35 % van het totaal van deze werkzoekenden. Dit wil zeker niet zeggen dat niet-Europese vrouwen beter aan werk geraken dan Belgische vrouwen.

De acties op vlak van arbeidsbemiddeling waren in 1994 vooral gericht op jonge migranten van Turkse en Marokkaanse oorsprong. Naast contacten met de doelgroep zelf werden ook bedrijven en externe organisaties benaderd. Hieruit blijkt dat vooral het ontwikkelen van een specifieke bedrijfsbenadering en een systematische netwerkvorming noodzakelijk is.

Ook op gebied van de beroepsopleidingen werden inspanning geleverd. Zo organiseert de V.D.A.B. taalopleidingen (Nederlands voor anderstaligen). Vooropleidingen, dit zijn laagdrempelige opleidingen, die voorbereidend werken op gewone opleidingen, zijn voor deze doelgroep een nuttig instrument.

Voor het eigen personeel werd een opleiding over discriminerende opmerkingen en woorden in vacatures georganiseerd.

De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal, in het kader van het komende Vlaams Werkgelegenheidsoverleg de categoriale maatregelen en het migranten-actieplan evalueren.

III. 1.6. Lokale besturen

Migrant, moeten ook kunnen deelnemen aan het bestuur. Het gemeentelijk niveau, dat ook het kortst bij hen staat, is hiervoor het aangewezen niveau. Dikwijls gaat de besluitvorming in de gemeentelijke diensten over zaken, waar ze vanuit hun ervaringsdeskundigheid als inwoners, een positieve inbreng in kunnen hebben.

De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal, om een effectief gemeentelijk anti-discriminatiebeleid te stimuleren, in overleg met de gemeenten en de Vlaamse minister van Binnenlandse Aangelegenheden, acties ondernemen om te komen tot een principiële verklaring inzake anti-discriminatie in de gemeenteraden. Dit kan leiden tot een gedragscode bij het gemeentelijk personeel.

In combinatie hiermee, zal de minister stimulerende maatregelen voorstellen om minderheidsgroepen (beter) te laten participeren aan overleg en besluitvorming in gemeentelijke diensten. Deze doelgroep zal ook, via haar zelforganisaties, sensibiliseerd worden om zelf ook acties te ondernemen.

Hierbuiten wordt ook gedacht aan participatie in sportraden, jeugdraden, cultuurraden enzovoort. Het leerproces dat deze participatie onvermijdelijk inhoudt, zal zeker ook leiden tot een betere politieke participatie.

III. 2. Lesbische vrouwen en homoseksuelen

Er wordt in Vlaanderen geen homo- en lesbiennebeleid gevoerd, ondanks het feit dat het vijf tot tien procent van de bevolking rechtstreeks aanbelangt. Over de percentages homoseksuelen, bestaat internationaal een consensus. Voor de Vlaamse situatie zijn er enkel extrapolaties gemaakt. Om hier klaarheid in te brengen zijn in Vlaanderen (of België) echter nooit wetenschappelijke onderzoeken gevoerd. Er is ooit één (beperkte) studieopdracht geweest voor de R.U.G., maar dat was in het kader van het AIDS-beleid.

Het denken over seksualiteit, relaties en leefvormen heeft in de afgelopen decennia een revolutie doorgemaakt. De Belgische en Vlaamse overheden hebben dit ook in aanmerking genomen voor hun beleid. Maar de homo's en lesbiennes zijn hierin een verwaarloosde groep. De Vlaamse minister van Welzijn betoelagde wel enkele homo- en lesbienneverenigingen. Ruchtbaarheid hoefde daar niet aan gegeven te worden.

In de alledaagse leefwereld bestaat er veel 'banale discriminatie', vaak zonder dat men zich er van bewust is, en zelfs zonder dat men het wil. Deze

discriminatie komt voort uit (soms onbewuste) aversie tegenover homoseksualiteit, uit heteroseksualiteit als algemene, conformerende norm. Wetten en reglementen veroorzaken bovendien heel wat geïnstitutionaliseerde discriminatie.

Zeer veel discriminatie vindt nooit plaats omdat homo's en lesbiennes de discriminatie anticiperen en daarom vermijdingsgedrag vertonen. Het simpelweg verzwijgen van de seksuele oriëntatie is het meest voorkomend. Deze zelfonderdrukking leidt uiteraard tot een verlaagd psycho-sociaal welzijn. Het niet toekomen aan de uitbouw van een eigen identiteit is de ergste (en meest subtiele) vorm van maatschappelijke discriminatie waar homoseksuele vrouwen en mannen mee te kampen hebben.

Het erkennen van homoseksuelen als een te emanciperen groep, hun erkenning als volwaardige maatschappelijke participanten, is op zich nieuw in Vlaanderen. De eerste taak van de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid is dus voorwaarschepend.

Zij kan een homo- en lesbiënebeleid niet alleen voeren. Ook dit vraagt een inclusief beleid in diverse domeinen zoals tewerkstelling, onderwijs, media, wetenschapsbeleid, gezondheidsbeleid, cultuur, binnenlandse aangelegenheden en huisvesting.

III. 2.1. Juridische situatie

Homoseksualiteit is in België niet verboden. Het is eerder door het gebrek aan een degelijke en expliciete anti-discriminatiewet, dat er problemen rijzen. De grondwet verbiedt discriminatie op grond van seksuele oriëntatie immers niet expliciet.

De grondwettelijke bepalingen over non-discriminatie en gelijkheid voor de wet (artikelen 10 en 11) zijn wel in zo'n algemene termen gesteld dat ook het verbod om onderscheid te maken op basis van seksuele oriëntatie onder haar toepassingsveld zou kunnen vallen.

Maar tot er een anti-discriminatiewet gestemd wordt, blijft het belang van deze grondwetsartikelen inzake discriminatie op grond van seksuele oriëntatie beperkt omdat :

- ➔ rechtbanken een beperkte bevoegdheid hebben om de wetten aan de grondwet te toetsen,
- ➔ weinig grondwetsartikelen een horizontale werking hebben, dat wil zeggen dat ze wel ten opzichte van de overheid kunnen ingeroepen worden (verticale werking) maar niet tussen particulieren,
- ➔ begrippen als 'discriminatie' en 'gelijkheid' vaag zijn.

Als juridisch middel om discriminatie aan te vechten, is een algemene grondwettelijke gelijkheidsclausule minder effectief dan een anti-discriminatiewet. Om op gemeenschapsniveau een degelijk homo- en lesbiënebeleid te kunnen voeren, moet discriminatie evenwel via de federale wetten bestreden worden.

III. 2.2. Historiek van het middenveld

Na het dieptepunt van de jaren '40, werden in 't begin van de jaren vijftig de eerste aanzetten gegeven voor de homo- en lesbiënebeweging.

De schuchtere verenigingen uit die tijd, waren intern gericht en het duurde tot in de jaren zestig alvorens men, schoorvoetend, tot een maatschappijgerichte werking kwam. De klemtoon werd gelegd op informatieverstrekking en opvang van hulpvragers en het verwerven van een zekere respectabiliteit. Deze verenigingen gingen discreet tewerk en hadden het karakter van privé-clubs. Maar men voelde zich niet langer geïsoleerd ; men was verenigd.

Aan het einde van de jaren zestig en het begin van de jaren zeventig ontstaan er, onafhankelijk van elkaar, over heel het Vlaamse land groeperingen met een min of meer gelijklopende werking. De pogingen om de maatschappelijk gerichte werking van al de groepen te coördineren, resulteert in de centraalstelling van de afschaffing van artikel 372 bis. (Dit artikel legde een verschil in leeftijd op voor hetero- of homoseksueel contact.) In de naamgeving van al deze initiatieven wordt angstvallig vermeden naar het woord homo te verwijzen. Opvallend is dat deze werking grotendeels een mannen-aangelegenheid is. Maar tijdens de jaren zeventig verandert er veel.

Dit zijn cruciale jaren in de ontwikkeling van de homobeweging in Vlaanderen. Aan de ene kant zijn er organisaties, die respectabiliteit nastreven : zij richten in 1977 samen de 'Federatie Werkgroepen Homofilie' op. Zij worden erkend door de overheid en gesubsidieerd. Aan de andere kant ontstaan er nieuwe organisaties die het establishment afwijzen : 'de Rooie Vlinder' noemt zich een actiegroep ter bevrijding van homoseksualiteit. Deze groep verwerpt 'integratie' en vindt het woord 'homofilie' te verdoezelend.

De radicale verenigingen die 'geen plaatsje onder de zon maar een ander strand' eisen, oefenen onmiskenbaar een grote invloed uit op alle homo/lesbische organisaties. Deze verliezen hun pudeur. De Federatie Werkgroepen Homofilie verandert haar naam in Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit. De radicale groepen treden toe, er komt meer toenadering tussen de homo- en de lesbiënewerking. De federatie is pluralistisch.

Sinds de vroege jaren '80 maakt de Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit deel uit van de 'International Lesbian and Gay Association', een wereldwijd vertakte federatie, die bij de UNO een waarnemersstatuut bekleedt als Niet-Gouvernementele Organisatie (NGO). Momenteel mag de Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit één van de representatieve koepels heten voor de homo- en lesbiënewerking in Vlaanderen.

Er bestaan buiten deze koepelorganisatie homo- en lesbiëneverenigingen, die in kleinere verbanden verenigd zijn, of afzonderlijk werken. Zij garanderen de nodige tegenspraak binnen de homolesbische beweging.

De Vlaamse Minister van Gelijke Kansenbeleid zal niet nalaten de nodige hoorzittingen (hearings) te organiseren met verschillende groepen en individuen uit de homo- en lesbische wereld. Zij wil op de hoogte blijven van wat er aan de basis leeft en welke noden er zijn.

III. 2.3. Voorbeeldfunctie van de Vlaamse Gemeenschap

Hoewel de homoseksualiteit van collega's vaak een publiek geheim is, worden zij op het werk weinig als dusdanig erkend. Vaak is dat omdat de betrokkenen er zelf 'niet voor uitkomen'. Veel homo's en lesbiennes durven zich niet als homo of lesbienne te positioneren in het milieu waar ze economisch afhankelijk van zijn. Dit 'vermijdingsgedrag voor discriminatie' wordt ingegeven door angst. De angst en de zelfonderdrukking zijn dikwijls méér dan verinnerlijkte maatschappelijke vooroordelen of zelf-discriminatie.

Vermijdingsgedrag en zelfonderdrukking kunnen ook worden ingegeven door realisme. Zelfs als wetten of regels op zich niet discriminerend zijn, zijn er positieve acties en sensibiliseringscampagnes nodig om de betreffende personen te sterken in hun recht, en om in hun omgeving een gunstig klimaat te scheppen.

Gezien de voorbeeldfunctie, die de verschillende overheden en hun openbare instellingen vervullen, zal de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zich hier in de eerste plaats op richten.

Het Vlaamse ambtenarenstatuut discrimineert niet. Ongehuwd samenwonenden genieten dezelfde basisrechten als gehuwd samenwonenden, en er wordt geen onderscheid gemaakt tussen mensen van hetzelfde of van verschillend geslacht. Maar durft men zich wel te beroepen op dit gunstige statuut? Als men ongeweten met iemand van hetzelfde geslacht samenwoont, die ernstig ziek wordt, durft men dan de nodige dagen verlof aan te vragen?

De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid, zal in overleg met de Vlaamse minister van Ambtenarenzaken onderzoeken welke sensibiliserende acties ondernomen kunnen worden om de Vlaamse ambtenaren te stimuleren om daadwerkelijk te durven genieten van het gunstige ambtenarenstatuut.

III. 2.4. Lokale besturen

De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal, in overleg met de lokale besturen zelf en met de Vlaamse minister van Binnenlandse Aangelegenheden, sensibiliserende acties op touw zetten bij de gemeentebesturen voor het voeren van een effectief anti-discriminatiebeleid, waar ook seksuele oriëntatie onder begrepen wordt. Dit kan onder de vorm van een principiële verklaring van de gemeenteraden, die de gemeentelijke diensten kan inspireren om hun werking aan te passen. Want

ook gemeentelijke diensten vervullen een voorbeeldfunctie. Het personeelsbeheer kan geïnspireerd worden op dat van de Vlaamse Gemeenschap. Gemeentelijke uitleendienst kunnen hun materialen ook beschikbaar stellen voor plaatselijke homoseksuele activiteiten (vergaderzalen, feestzalen, dia-projectoren, stoelen en tafels), bibliotheken kunnen hun aankooppolitiek aanpassen. Meer openheid in het erkennen van homoseksuele gezinnen kan in het toewijzen van sociale woningen, voor velen een oplossing bieden.

Daarnaast is het ook belangrijk dat de gemeenten er zich goed rekenschap van geven dat hun diensten, zoals politie of O.C.M.W., ook gebruikt worden door homo's en lesbiennes. In die diensten is openheid en specifieke aandacht nodig voor de problematieken van homo's en lesbiennes. Ook daarop zullen de acties van de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid gericht worden.

III. 2.5. Onderwijs

De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal er bij de Vlaamse minister van onderwijs op aandringen in de nog op te stellen eindtermen voor de tweede en de derde graad van het middelbaar onderwijs, een minimum aan objectieve basiskennis over homoseksualiteit in te schrijven. Het volstaat echter niet om in de lessen seksuele opvoeding en relatievorming homoseksualiteit louter vanuit een cognitieve invalshoek te benaderen. Op een leeftijd dat de leerlingen zich seksueel sterk ontplooiën, is het van belang dat homoseksualiteit niet als minderwaardige manier voorgesteld wordt om het latere leven uit te bouwen. Er moet dus vooral gewerkt worden aan een attitude-ontwikkeling: positief leren omgaan met homoseksualiteit.

Daar hebben jongeren een psycho-sociale omkadering nodig. Aandacht hiervoor in lerarenopleidingen en de permanente navorming van leerkrachten is dan ook niet overbodig.

III. 2.6. Jeugdwerk

Vlaanderen heeft een wijdvertakt netwerk van jeugdverenigingen. Behalve de jeugdbewegingen, die jaarlijks meer dan tweehonderdduizend jongeren bereiken, zijn er de jeugdhuizen, jeugdateliers en diverse vrijwilligerswerkingen, waarin jongeren zich engageren of ontspannen. Het spreekt vanzelf dat al deze organisaties voortdurend werken met homoseksuele of lesbische jongeren. Het klimaat in die organisaties en de mate waarin hun verantwoordelijken openstaan voor homoseksualiteit, oefent een invloed uit op de (harmonieuze) manier waarop jonge homo's en lesbiennes zich kunnen ontplooiën.

Daarom is het nodig dat er in de vorming van de jeugdleiders aandacht besteed wordt aan het verschijnsel homoseksualiteit, verdringing van seksualiteit, coming out, enzovoort. Er is hiervoor in Vlaamse overheid momenteel geen know-how aanwezig. Er dient in de nabije toekomst onderzocht te

worden, in overleg met de bevoegde minister, hoe het jeugdwerk in Vlaanderen gesensibiliseerd kan worden.

III. 2.7. Beeldvorming

Zolang homo's en lesbiennes zich niet overal beginnen kenbaar te maken, zijn voor de meerderheid van de mensen, de media de enige 'plaats' waar ze homo's en lesbiennes te zien krijgen. Dat is zelfs zo voor heel wat geïsoleerde homo's en lesbiennes zelf. Het beeld dat in de media opgehangen wordt van deze groep, is niet alleen bepalend voor het beeld dat de maatschappij zich in 't algemeen van deze groep vormt, maar bepaalt ook voor velen het zelfbeeld.

In de homo- en lesbiënebeweging leeft een ongenoegen over de ondervertegenwoordiging van homo's en lesbiennes in de media, evenals over de stereotype manieren van voorstellen als deze groep soms toch aan bod komt. Dit ongenoegen is gebaseerd op de dagelijkse praktijk en niet op onderzoek. De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal een onderzoek laten uitvoeren naar de beeldvorming van allerlei minderheidsgroepen, o.a. homo's en lesbiennes in Vlaamse televisieproducties. De resultaten hiervan kunnen ook door homo- en lesbiëne-organisaties gebruikt worden voor sensibiliserende initiatieven gericht op scenarioschrijvers, regisseurs, productiehuisen en castingbureaus. Deze initiatieven kunnen ondersteund worden door de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid.

III. 2.8. Communicatie

Onderlinge communicatie (tussen leden van de eigen groep) en communicatie met de buitenwereld (zich kenbaar maken), zijn emancipatorische factoren bij uitstek. Er bestaan in Vlaanderen meerdere tijdschriften voor en door homo's en lesbiennes. Zij bereiken een relatief klein publiek omwille van distributieproblemen : er leven bij distributeurs en kiosken zoveel vooroordelen dat homo-lesbische publicaties onvermijdelijk in de pornografierекken terechtkomen. Dit verhoogt de drempel, vooral voor jongere mensen. Hierdoor worden de verdeelpunten de facto beperkt tot homocafé's of andere zaken, die zich reeds expliciet tot homo's en lesbiennes richten. Maar ook die hebben een hoge drempel, omdat ze vaak gestigmatiseerd zijn en slechts in de grotere centra voorkomen.

Daarom zal de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid, in samenspraak met alle betrokken instanties, een project opstarten voor pagina's voor homo's en lesbiennes, op BRTn-teletekst. Eveneens zullen de mogelijkheden onderzocht worden voor analoge projecten op internet en Telenet-Vlaanderen. Het voordeel van deze media is immers dat ze anoniem en (quasi-)gratis kunnen geraadpleegd worden, ook door de meest geïsoleerde individuen.

III.3. Personen met een handicap

In België heeft er altijd gehandicaptenzorg bestaan, maar een echt beleid is pas ontstaan in de jaren zestig. Er is er een uitgebreid netwerk van individuele en collectieve voorzieningen uitgebouwd. Dit is echter gebeurd zonder systematisch overleg met het georganiseerde middenveld.

Een globale en consequent opgevolgde beleidsvisie ontbrak. De belangrijkste kenmerken van dat beleid zijn inhoudelijke versplintering, ondoorzichtigheid van de regelgeving, en een overbeschermend zorgkarakter.

De zorgaandacht die de maatschappij besteedt aan mensen met een handicap mag geen doel op zich zijn, maar moet een middel zijn om deze mensen weerbaar en mondig te maken.

Mensen met een handicap hebben, net als alle andere mensen, het recht zichzelf te zijn. Ze hebben recht op zelfstandigheid en zelfontplooiing. Ze hebben recht op een volwaardige plaats in het maatschappelijk leven. In de praktijk leven zij niet zelden in de marge van de maatschappij. Mensen met een handicap moeten daarom -niet alleen fysiek- toegang krijgen tot alle maatschappelijke structuren, voorzieningen en diensten.

Met de federalisering werd de bevoegdheid inzake het gehandicaptenbeleid grotendeels overgeheveld naar de gemeenschappen :

- ➡ het Fonds 81 (huisvesting, onthaal, begeleiding),
- ➡ het Rijksfonds voor Sociale Reclassering van Minder-validen (werking en sociale hulpverlening),
- ➡ het Buitengewoon Onderwijs.

Sinds de creatie van het Vlaams Fonds voor de Sociale Integratie van personen met een Handicap in 1990 is het Vlaamse gehandicaptenbeleid onder de bevoegdheid gebracht van de Vlaamse minister van welzijn, met uitzondering van het Buitengewoon Onderwijs, dat toegewezen werd aan de Vlaamse minister van onderwijs. De functionele revalidatie bleef, niettegenstaande dit een persoonsgebonden materie is, federaal (RIZIV). Hoewel de oprichting van het Vlaams Fonds in de eerste plaats bedoeld was voor creëren van meer coherentie in het gehandicaptenbeleid, kan men nu moeilijk van een geïntegreerd beleid spreken, vermits er geen overleg bestaat tussen het Vlaams Fonds en RIZIV.

De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal stimulerende maatregelen uitwerken voor een betere participatie van mensen met een handicap aan allerlei overleg, voor een betere beeldvorming in de media, voor meer aangepaste werkgelegenheid en voor een betere onderlinge communicatie. Zij zal er op toezien dat in al de Vlaamse beleidsdomeinen terdege rekening gehouden wordt met het bieden van gelijke kansen aan mensen met een handicap.

III. 3.1. Begripsomschrijving

Het begrip 'handicap' houdt 'elke langdurige en belangrijke beperking van de kansen op sociale integratie van een persoon met een handicap in, ten gevolge van een aantasting van de mentale, psychische, lichamelijke en zintuiglijke mogelijkheden.' Dit is de definitie van het Vlaams Fonds (cfr. het decreet), die gebaseerd is op het WHO-ICIDH-systeem (World Health Organisation – International Classification of Impairment, Disability and Handicap-system), dat poogt het begrip 'handicap' in een maatschappelijke context te plaatsen.

Dit definieert het begrip 'handicap' echter als een nadeel dat een individu tengevolge van een stoornis of gebrek ondervindt, waardoor zij of hij belemmerd of gehinderd wordt bij het uitoefenen van de maatschappelijke rol die van haar of hem verwacht wordt.

De praktijk leert echter dat handicaps vaak als een louter individuele aangelegenheid beschouwen. Men blijft dus, in zijn visie, vaak haperen bij de stoornis of het gebrek. Dit vaak met rampzalige consequenties voor de persoon met een handicap zelf en haar of zijn omgeving.

Daardoor wordt er met negatieve waarderings gewerkt. Men kijkt naar wat een persoon met een handicap niet kan. Men wordt vaak wel met een handicap geboren, maar 'gehandicapte' wordt men gaandeweg. Het is namelijk een maatschappelijke appreciatie. En dat grijpt, evenzeer als de objectieve handicap zelf, fundamenteel in op alle belangrijke aspecten van het leven.

De beïnvloeding hiervan hangt samen met allerlei technologische en ethische maatschappelijke ontwikkelingen. Deze ontwikkelingen maken duidelijk dat gehandicapt zijn geen vaststaande toestand is, maar een dynamische situatie, die afhangt van tijd, plaats, cultuur, klasse, geslacht en leeftijd. Het begrip 'handicap' is een gegeven van sociale rechtvaardigheid, waarbij de gemeenschap de persoon met een handicap de middelen geeft om zich op diverse gebieden te integreren.

III. 3.2. Historiek van het middenveld en juridische situatie

De traditionele gehandicaptenverenigingen hebben een zeer lange evolutie doorgemaakt. Niet toevallig ontstaan zij in de overgang van 'zorg' naar 'beleid', dat ingezet wordt met de medische benoeming van ziektebeelden. Bepaalde vormen van handicap worden als categorieën herkenbaar.

Pas dan kan het verenigingsleven zich hierop enten. Vooreerst in het onderwijs ontstaat er in het begin van de 19de eeuw een specifieke vorming voor doven. Daaruit ontstaan de eerste dovenverenigingen. Eind 19de eeuw gebeurt hetzelfde voor blinden.

De Eerste en de Tweede Wereldoorlog spelen een cruciale rol in de oprichting van verenigingen voor

'gebrekkigen'. Zo ontstaat er na de Eerste Wereldoorlog bijvoorbeeld de 'Nationale Federatie der Verminkten van Arbeid en Vrede'.

Deze organisatie werkt eerst autonoom, maar in de jaren vijftig en zestig wordt toenadering gezocht met de Socialistische Mutualiteit. Met de opsplitsing in taalgeregionen in de jaren zeventig resulteert dit uiteindelijk in de huidige Vlaamse Federatie van Gehandicapten.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog worden nog meer slachtoffers gemaakt. Dat geeft aanleiding tot meer aandacht en organisatie. In 1945 wordt de Katholieke Vereniging voor Gebrekkigen en Verminkten gesticht. Op het einde van de jaren zestig kent deze een naamsverandering : tegenwoordig spreekt men van de Katholieke Vereniging Gehandicapten.

Zij zijn nog steeds de grote representatieve organisaties in Vlaanderen voor gehandicapte mensen.

Ook bij mentaal gehandicapte mensen ontstaat belangstelling in deze verenigingen op het einde van de jaren vijftig. De twee grote verenigingen, de Vlaamse Federatie van Gehandicapten en de Katholieke Vereniging Gehandicapten, beginnen zich te profileren als non-categoriale verenigingen voor mensen met een handicap. Hun opzet is voornamelijk caritatief te noemen : zij bieden ontspanning en sociaal dienstbetoon.

In de golden sixties evolueren deze verenigingen tot drukingsgroepen. In deze periode worden van overheidswege grote structurele maatregelen genomen voor mensen met een handicap :

- 1964 : oprichting van het Rijksfonds voor Sociale Reclassering van Minder-validen,
- 1967 : oprichting van het Fonds voor Medische, Pedagogische en Sociale Zorg voor Gehandicapten (het zg. Fonds 81),
- 1969 : kaderwet op de tegemoetkomingen voor gehandicapten,
- 1970 : kaderwet op het Buitengewoon Onderwijs.

De twee grote verenigingen zien hun (drukings-)werk beloond met de oprichting in 1968 van de Nationale Hoge Raad voor Minder-validen.

Ter bestrijding van de stiefmoederlijke behandeling van mentaal gehandicapte personen en benevens deze overheidsstructuren zien ouderverenigingen het licht, bijvoorbeeld de Nationale Vereniging voor Hulp aan Verstandelijk Gehandicapten. Tevens wordt de gehandicaptenwerking opgesplitst volgens fysieke handicap : multiple sclerose, hersenverlamming, enz ... Dit zet het licht op groen voor specifieke zelfhulpgroepen.

De jaren zeventig worden de jaren van de integratiegedachte in de gehandicaptensector. Maar het toenadering zoeken tot elkaar over de grenzen van zuilen en categorieën heen leidt tot een evolutie van integratie naar emancipatie. Er worden grote nationale optochten en betogingen gehouden. De gehandicapten zelf trekken de straten op en verzet-

ten zich tegen elke vorm van betutteling en liefdadigheid.

Gaandeweg evolueren de grote verenigingen tot belangenverdedigers van mensen met een handicap : een combinatie van socio-culturele activiteiten, belangenbehartiging, dienstbetoon en vormingswerk. Ze bepalen het uitzicht van het georganiseerde middenveld. Hun vele plaatselijke afdelingen en hun steeds toenemende aanwezigheid in besluitvormingsorganen benadrukken dit des te meer.

Er is weinig dat meer tot autonomie leidt van personen met een handicap, dan zelfstandig wonen. Het denken hieromtrent evolueert vanaf het einde van de jaren zeventig, eerst nog onder buitenlandse invloed, van 'intra-murale' zorgen naar een meer ambulante aanpak. Dit leidt o.a. tot half-residentiële opvang, dag- en crisisopvang. Tijdens de jaren tachtig wordt daar een wettelijke regelgeving voor opgesteld en doet men ervaring op. Hierdoor blijkt dat zelfs de sterk gedifferentieerde vormen van thuisbegeleiding, vroegbegeleiding enzovoort niet altijd leiden tot betere levensomstandigheden voor de gehandicapte personen zelf. Voor heel wat mensen is de overgang van bijvoorbeeld een gezinsvervangend tehuis naar begeleid wonen te bruusk.

Tijdens de jaren negentig krijgen verenigingen voor personen met een handicap een bijkomende opdracht. Met de oprichting van het Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap worden zij immers tot medebeheerders van belangrijke sectoren in het gehandicaptenbeleid benoemd. En er manifesteren zich weer nieuwe, pluralistische emancipatiebewegingen o.m. 'Fokus-Wonen en emancipatie', 'Independent Living Vlaanderen'.

Bepaalde categorieën van gehandicapten zijn niet in staat voor zichzelf te zorgen of voor zichzelf op te komen. Voor hen bestaan er een aantal zg. 'beschermingsstatuten'. Maar over het algemeen zijn mensen met een handicap zelf het best geplaatst om hun belangen te verdedigen : zij kennen zelf het best hun noden. En méér : niet-gehandicapte personen zien die noden vaak over het hoofd of minimaliseren ze. Daarom moeten er op alle niveaus in onze maatschappij vertegenwoordigers uit de gehandicaptenwereld deel kunnen nemen aan de besluitvorming.

Maar uiteindelijk is een sluitende, federale anti-discriminatiewet, waardoor de rechten en plichten van mensen met een handicap feitelijk juridisch afdwingbaar worden, de voorwaarde voor gelijke deelname aan het maatschappelijk leven.

III. 3.3. Lokale besturen

De gemeente staat, als kleinste bestuurséénheid, het dichtst bij de bevolking. Zij kan wellicht het soepelst inspelen op wensen en noden. Sensibilisering van de gemeentelijke beleidsverantwoordelijken is daarom aangewezen.

De wet van 16 april 1963 betreffende de sociale reclassering van personen met een handicap omvat

een aantal maatregelen om werkplaatsen in de openbare diensten te reserveren voor gehandicapten. Een aantal Koninklijke Besluiten regelen de praktische uitvoering van deze wet.

Deze wet stelt dat één op 55 vacante betrekkingen in provincies, gemeenten en O.C.M.W.'s moet gereserveerd worden voor een persoon met een handicap. De wet spreekt zich echter niet uit over de mate waarin men gehandicapt moet zijn. Bijgevolg worden voornamelijk personen met een lichte handicap tewerkgesteld.

Het ontbreken van een correct beeld van (capaciteiten van) gehandicapten is hier niet vreemd aan. Bovendien valt er nog veel werk te verrichten wat betreft de toegankelijkheid van openbare gebouwen en de bruikbaarheid voor gehandicapten van allerlei faciliteiten in de gebouwen (cfr. infra).

De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal, in samenspraak met de functioneel bevoegde ministers onderzoeken in welke mate er aan deze toestand -stap voor stap- verholpen kan worden. Het aanbevelen van een principieusverklaring van de gemeenteraden inzake een effectief anti-discriminatiebeleid, waarover nog elders sprake is in deze nota, kan hier natuurlijk een bijzondere sensibiliserende rol spelen.

De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal in dit verband ook onderzoeken of, steeds in overleg met de lokale besturen zelf, deze initiatieven kunnen uitmonden in een voorschrift voor de deelname van gehandicapten aan overleg en besluitvorming in gemeentelijke diensten.

III. 3.4. De Vlaamse Gemeenschap

Door een beslissing van de Vlaamse regering van 3 februari 1993 wordt de minister van Ambtenarenzaken, naast het emancipatiebeleid voor vrouwen, ook belast met een doelgroepenbeleid voor migranten en voor mensen met een handicap.

Sindsdien wordt hiervoor een apart vooruitgangsrapport gemaakt. Een cijfermatige analyse van deze doelgroepen, wordt wel bemoeilijkt door het gebrek aan registratie van noodzakelijke gegevens.

Het actieplan voor personen met een handicap bestaat uit het verzamelen van ontbrekend cijfermateriaal, het opstellen van nieuwe streefcijfers (een contingent van 2 %), vorming en informatie voor gehoorgestoorden, behoeftendetectie bij visueel gehandicapten, informatiecampagnes voor leidinggevende personen en de medische dienst en onderzoek naar loopbaankansen.

De minister van Gelijke Kansenbeleid zal, in samenspraak met de bevoegde ministers, ervoor zorgen dat in diverse sectoren, zoals bosbeheer, openbare werken, milieuzorg, e.d.m., ook een doelgroepenbeleid voor gehandicapten zal gevoerd worden.

III. 3.5. Toegankelijkheid

Zoals hierboven reeds aangegeven, zijn mobiliteit en goede toegankelijkheid van wegen, trottoirs, metrostations en gebouwen allerhande, echt een voorwaarde voor de maatschappelijke participatie van mensen met een handicap. Er moet evenwel een verschil gemaakt worden naar behoeften : een persoon met een visuele handicap wordt met geheel andere moeilijkheden geconfronteerd dan iemand die gebruik maakt van een rolstoel. Deuren moeten verbreed worden, er zijn tactiele tegels nodig, trappen moeten aangepast worden enzovoort. De huidige stand van zaken is zeker niet optimaal te noemen. En het is een illusie te geloven dat dit met goede wil alleen kan veranderen.

Er moet nagegaan worden waar de wet van 17 juli 1975 betreffende de toegang van gehandicapten tot publiek toegankelijke gebouwen niet voldoet, evenals het Koninklijk Besluit van 5 mei 1977 ter uitvoering van deze wet.

Daarna moet een consequente lijn bepaald worden wat betreft de prioriteiten in de uit te voeren werken, maar ook bijvoorbeeld wat betreft materiaalgebruik of kleurgebruik voor markeringen. Het aantal aanpassingen aan gebouwen, openbare ruimtes, openbaar vervoer en openbare wegen is dermate groot dat deze niet zomaar financierbaar zijn. Alleen een volgehouden inspanning kan hier een oplossing bieden.

Dergelijk aangepast en consequent volgehouden beleid vergt een beleidsvisie en een duidelijke regelgeving. De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal, in samenspraak met de bevoegde ministers, de haalbaarheid van een wetgevend initiatief onderzoeken inzake de fysieke toegankelijkheid en de bruikbaarheid van allerlei faciliteiten voor mensen met een handicap.

III. 3.6. Mobiliteit en communicatie

Arbeid, toegankelijkheid en mobiliteit zijn belangrijke emancipatorische factoren : ze leiden immers tot meer zelfstandigheid en integratie. Zo ook is communicatie van uitermate groot belang voor een grotere mondigheid.

De hedendaagse elektronische communicatiemediën maken informatie mobiel. Met teletekst op TV en met de interactieve mogelijkheden van internet moet men zich niet langer fysiek verplaatsen naar de informatiebron.

Deze mediën zijn een ideaal middel om personen met een handicap op de hoogte te brengen van allerlei evenementen, zoals sportkampen of culturele initiatieven, veranderde wetgeving of gewijzigde terugbetalingstarieven, nieuwe aangepaste infrastructuur enzovoort.

De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal, in samenspraak met haar collega's die bevoegd zijn voor deze sectoren, initiatieven ontwikkelen om deze mediën ook op een 'emanciperende' manier te gebruiken.

III. 3.7. Technische hulpmiddelen

Tal van gehandicapte mensen bedienen zich van allerlei technische hulpmiddelen. Maar het bestaan van technische hulpmiddelen op zich, is niet voldoende. Immers, de opbouw van de markt, het onderzoek en de productontwikkeling, de kwaliteits- de bruikbaarheidscontrole, de subsidiëring of de ter beschikkingstelling, bepalen allemaal mee welke hulpmiddelen ontwikkeld worden, welke de prijs/ kwaliteitsverhoudingen zijn en in welke mate deze producten binnen het bereik van de personen met een handicap komen.

De gehandicapten, waarvoor deze hulpmiddelen bedoeld zijn, zijn consumenten. Toch kunnen minder rechten laten gelden dan 'gewone' consumenten. Ze hebben immers geen middelen om macht uit te oefenen op de producenten. Zelf bepalen wat ze kopen, en wat niet, is onmogelijk omdat ze gebonden zijn aan wat er terugbetaald wordt. Technische hulpmiddelen zijn immers peperduur. Personen met een handicap worden niet betrokken bij het opstellen van de inventaris van wat er terugbetaald wordt.

Wanneer verschillende instanties verantwoordelijk zijn voor de terugbetaling van hulpmiddelen, dan leidt dit onvermijdelijk tot onduidelijkheid en tot leemtes in de wetgeving. Personen met een handicap zijn in de discussies hierrond steeds de speelbal. Subsidiërende instanties moeten inspraak van personen met een handicap in overweging nemen. De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal hiervoor de nodige aanbevelingen doen.

Met het oog op meer mondigheid van de gehandicapte mensen, ook als economische wezens, zal de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid onderzoeken, in samenspraak met alle betrokken sectoren en Europese instanties, hoe er in Vlaanderen een kwaliteitscontrole en nieuwe terugbetalingsmechanismen ingevoerd kunnen worden voor technische hulpmiddelen, waar ook de gehandicapte consumenten zelf inspraak in hebben.

III. 3.8. Cultuur

Geen enkele maatschappij heeft ooit meer uitgegeven aan onderwijs, vorming en cultuur als de hedendaagse Westerse maatschappij. Nooit hebben zoveel mensen kunnen lezen dan nu, nooit is cultuur zo bereikbaar geweest. Lijkt het.

Uit het armoederapport blijkt overduidelijk dat maatschappelijke uitsluiting ook culturele uitsluiting inhoudt en dat dit door de betrokkenen bijzonder negatief ervaren wordt.

Cultuur is ook voor personen met een handicap een middel tot zelfontplooiing. Gehandicapten worden te weinig als volwaardige cultuurgebruikers en -beoefenaars beschouwd.

De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal er op toezien dat ook gehandicapten aan cultuur toekomen. Dit niet alleen wat betreft fysieke bereikbaarheid of alleen receptief. Cultuurini-

tiatieven voor en met (mentaal) gehandicapten, zoals bijvoorbeeld Toemeka, verdienen aandacht en steun.

Maar in de eerste plaats moet er op toegezien worden dat personen met een handicap zoveel mogelijk deel kunnen nemen aan het reguliere cultuurleven.

IV. BESLUIT

Niettegenstaande de laatste jaren zowel op federaal als op Vlaams niveau initiatieven zijn genomen om de ongelijkheid in onze samenleving weg te werken moet men vaststellen dat de achterstelling van vrouwen, migranten, homoseksuelen en personen met een handicap, op heel wat maatschappelijke domeinen nog steeds een feit is. Uit de voorgaande stand van zaken blijkt dat zowel op het gebied van onderwijs, tewerkstelling, gezondheid en ook media, reeds heel wat acties ondernomen werden. Het is de taak van de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid de resterende knelpunten te inventariseren, de bestaande acties verder te zetten of te heroriënteren en nieuwe initiatieven uit te werken.

Dit ontslaat andere ministers geenszins van hun verantwoordelijkheden, integendeel : de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal er op toezien dat een Gelijke Kansenbeleid voor iedere doelgroep op alle relevante terreinen gevoerd wordt volgens haar coherente visie en doelstellingen.

Samengevat kan gesteld worden dat de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid in het kader van haar inclusief beleid acties zal ondernemen die betrekking hebben op het doorbreken van de tradi-

tionele rollenpatronen en seksespecifieke waarden en normen en het wegwerken van factoren die de toegang tot opleiding, tewerkstelling en gezondheidszorg belemmeren.

Dit zal in eerste instantie gerealiseerd worden door middel van acties op het vlak van informatievoorziening en -doorstroming. In dit verband is ook het contact met de basis zeer belangrijk. Een betere communicatie tussen het beleid en de bevolking is noodzakelijk om effectieve maatregelen te nemen. De Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid zal om haar beleid verder te ontwikkelen en te verfijnen hoorzittingen/debatrondes met organisaties die de beoogde doelgroepen representatief vertegenwoordigen organiseren.

In tweede instantie zal de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid naast het stimuleren van fundamenteel wetenschappelijk onderzoek, ook streven naar een structurele inbedding van een Vlaams centrum voor vrouwen- en minderheidsstudies. Dit centrum zal naast de coördinatie en de uitbouw van het Vlaams wetenschappelijk onderzoek ook instaan voor het verzamelen en analyseren van Vlaamse data.

Naast de initiatieven op Vlaams niveau, zal de Vlaamse minister van Gelijke Kansenbeleid waar nodig overleggen en samenwerken met de bevoegde ministers op federaal niveau.

Ook op Europees niveau zal gestreefd worden naar overleg en samenwerking. Zo zal onder meer de Europese Raad Sociale Zaken, die onder Spaans voorzitterschap speciale aandacht besteedt aan gelijke kansen, opgevolgd worden, alsook het vierde communautair actieprogramma op middellange termijn voor de gelijke kansen tussen vrouwen en mannen, dat in 1996 van start gaat.